mineralinėmis priemaišomis, fragmentų. Keramika degta redukcinėje aplinkoje. Tipologiškai šie buitinės keramikos radiniai datuojami XVII–XVIII a. Panašu, jog šioje vietoje galėjusi būti ūkinės paskirties duobė, kurios dydis lieka neaiškus.

Likusiuose šurfuose 3–9 iki 15–45 cm gylio fiksuotas po grindiniu buvęs maišyto smėlio, priemolio su smėliu ir po juo pilkos, pilkai rudos spalvos maišyto grunto sluoksnis. Archeologinių radinių ar struktūrų nefiksuota.

The Investigation in Pagiriai

In 2023, exploratory excavations were carried out on Liepų Street in Pagiriai (Kėdainiai district), comprising 9 test pits (18 m^2 in total). Test pit 1 revealed a mixed backfill from the second half of the 20th century followed by a layer of grey soil at a depth of 40–80 cm that yielded no finds. Test pit 2 revealed a greyish-brown deposit (Fig. 2) with 17th- and 18th-century household pottery (Fig. 3). Test pits 3–9 revealed mixed, backfilled grey soil up to a depth of 15–45 cm, which yielded no finds.

RIETAVAS

Tautvydas Bajarūnas,
Žilvinas Girtavičius

J. Naujalio, Plungės ir Žemaičių gatvės

2023 m. Rietave, J. Naujalio, Plungės ir Žemaičių gatvėse, buvo įgyvendinamas vidutinio slėgio dujotiekio statybos projektas. Dalis numatytų darbų vietų pateko į saugomą Rietavo senojo miesto archeologinės vietovės (UK 29647) teritoriją. Dėl šios priežasties buvo atlikti archeologiniai tyrimai (1 pav.). Žvalgomųjų tyrimų metu ištirta vienuolika 1x1–2 m dydžio šurfų (14 m^2 plotas), detaliųjų tyrimų metu – 5 perkasos (32,5 m^2 plotas), o žvalgymų metu žvalgytos 2 prieduobės (2,5 m^2 plotas).

Išlikusiais inventorių duomenimis, nuo XVI a. II pusės iki XVIII a. pabaigos miestelio branduolys koncentravosi toje pačioje vietoje –

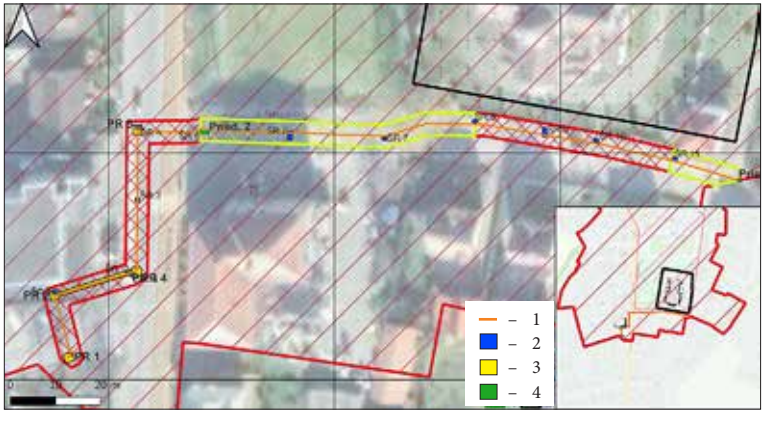

1 pav. Rietave, J. Naujalio, Plungės, Žemaičių gatvėse, atliktų archeologinių tyrimų situacijos planas: 1 – ištirtos prieduobės; 2 – ištirti šurfai; 3 – ištirtos perkasos; 4 – projektuota trasa. Ž. Girtavičiaus brėž.

Fig. 1. Area plan: 1 – pits; 2 – test pits; 3 – trenches; 4 – intended route of the gas line.

aplink turgaus aikštę. Ryškesni miestelio urbanistiniai pokyčiai įvyko XIX a. I pusėje, dvarą paveldėjus Irenėjui Oginskiui, kuris vykdė plataus masto dvaro ir miestelio pertvarkymus, iš pagrindų juos perstatė (Miškinis A., Baliulis A. Rietavo istorinės ir urbanistinės raidos bruožai, *Urbanistika ir rajoninis planavimas*. Vilnius, 1991, t. 17, p. 67–137).

Rietavo senamiestyje archeologiniai tyrimai plačiau pradėti vykdyti nuo 2000 m. Tais metais B. Dakanis vykdė archeologinius tyrimus Plungės g. 17 namo sklype, kuriame aptiktas suardytas, iki 90 cm storio kultūrinis sluoksnis su XVI–XX a. datuojamais radiniais (*KPC*, f. 39, ap.1, 782). 2009 m. Šv. arkangelo Mykolo bažnyčios šventoriaus teritorijoje tyrimus vykdė V. Morkūnas ir B. Dakanis. Tirtuose plotuose aptikta 12 kapų ar jų dalių bei 1 perlaidotas kapas. Mirusieji laidoti R–V kryptimi (galva į V). Kapai pagal įkapes datuoti XV–XVIII a. Įkapės – kalvio darbo vinys, juodosios keramikos šukės, glazūruotų puodų dalys. Viename iš kapų šalia šonkaulių rastas 1561 m. Žygimanto Augusto sidabrinis pusgrašis ir signetinis žiedas. Vienas kapas perlaidotas su plytų klojiniu iš bažnyčios statybos – šventoriaus tvarkymo laikotarpio – 1873 m. Daugelis aptiktų kapų apardyti bažnyčios statybos metu – iškasant įžeminį žvyrą kaip statybinę medžiagą. Kapai daugiausia išliko priemolio sluoksnyje, netinkančiame statyboms, o buvę žvyre – suardyti, nes visuose tirtuose plotuose aptikta daugybė pavienių žmonių kaulų. Šventoriuje fiksuotas 1,05–1,7 m storio permaišytas kultūrinis sluoksnis, suformuotas kasant duobes žvyrui ir lyginant šventoriaus paviršių po statybos darbų. Po tyrimų daryta prielaida, kad dabartinė bažnyčia pastatyta XV–XVI a. kapinyne ir jame stovėjusios bažnyčios šventoriuje su parapinėmis kapinėmis (*ATL 2009 metais*, 2010, p. 356–359). 2014 m. bažnyčios aplinkoje archeologinius tyrimus atliko D. Kontrimas. Bažnyčios šventoriuje ištirtas bendras 66 m^2 plotas ir žvalgytas dar apie 120 m^2 plotas. Tyrimai vykdyti prie bažnyčios apsidės ir ties PR kampu. Tyrimų metu 1,2–2 m gylyje aptikti nesuardyti kapai datuoti XVI a. II puse–XVIII a. (*KPC*, f. 39, ap. 1, b. 955). 2019 m. M. Petkus atliko tyrimus Žemaičių ir Kvėdarnos gatvėse, kuriose fiksuotas apie 0,8–1,1 m storio XVII–XX a. kultūrinis sluoksnis su pamatų fragmentais (*ATL 2019 metais*, 2020, p. 524).

2 pav. Perkasos 2 bendras vaizdas iš PR pasiekus įžemį. J. Sadausko nuotr.

Fig. 2. Test pit 2 upon reaching the natural layer, viewed from the SE.

3 pav. Šurfo 9 Š sienelėje virš įžemio atidengti alkūnkaulio ir kaukolės fragmentai. J. Sadausko nuotr.

Fig. 3. Partial skull and ulna discovered above the natural layer in the section of test pit 9.

2023 m. atliktų tyrinėjimų duomenys parodė, jog Žemaičių ir Plungės gatvių atkarpose (šurfai 1–4, perkasos 1–4), po paviršiniais XIX–XX a. sluoksniais, 0,7–1,1 m gylyje išlikęs XVII–XVIII a. kultūrinis sluoksnis (2 pav.) su šio laikotarpio radiniais ir įgilintomis struktūromis. Iš viso aptikta 21 duobė. Įžemis – rusvas ar gelsvas smėlis – pasiektas 0,9–1,1 m gylyje. J. Naujalio gatvėje (šurfai 5–8, 11, prieduobės 1–2) fiksuoti XIX–XX a. kultūriniai sluoksniai, didžioji jų dalis suformuoti inžinerinių tinklų tiesimo metu. Maišytame grunte, greta XX a. šiukšlių, aptinkama ir pavienių XVII–XVIII a. radinių. Įžemis – rusvas žvyras – šioje gatvės atkarpoje pasiekiamas 0,8–2,1 m gylyje.

4 pav. Perkasoje 3 atidengta XVIII a. II pusės–XIX a. I pusės akmeninė struktūra. J. Sadausko nuotr.

Fig. 4. A stone structure unearthed in trench 3 (second half of the 18th–first half of the 19th century).

5 pav. Tyrimų metu aptikti radiniai: 1 – puodo pakraštėlis; 2 – puodo pakraštėlis; 3 – indelio priedugnis; 4 – geležinė spyna; 5 – 1692 m. Švedijos Karolio XI 1 erė; 6 – vario lydinio verpstukas (?). R. Sprindžio nuotr.

Fig. 5. A selection of finds: 1, 2 – rims; 3 – a base; 4 – an iron lock; 5 – 1-öre coin of Charles XI of Sweden, minted in 1692; 6 – a copper alloy spindle (?).

J. Naujalio gatvės R dalyje (šurfai 9, 10) sluoksniai taip pat suardyti ankstesnių inžinerinių tinklų tiesimo metu, tačiau šurfų Š sienelėse aptikta archeologinių vertybių. Šurfe 9, 0,3–1,4 m gylyje, fiksuotas tamsiai rusvas žvyringas gruntas su pavieniais XVII–XVIII a. radiniais ir žmonių kaulais – kaukole, alkūnkauliu (3 pav.). Pastarieji siejami su XV–XVIII a. kapinynu, esančiu apie 5 m į Š nuo 2023 m. tyrimų vietos, Rietavo Šv. arkangelo Mykolo bažnyčios aplinkoje. Kapinynas tirtas 2009 m. V. Morkūno ir B. Dakanio, 2014 m. D. Kontrimo. Šurfe 10, 50–70 cm gylyje, fiksuotas 40 cm storio juosvas gruntas su pavieniais XVII–XVIII a. radiniais.

Perkasoje 3, 60 cm gylyje, atidengta XVIII a. II pusės–XIX a. I pusės akmeninė struktūra (4 pav.). Ji 1 m ilgio ir 60 cm pločio, 30 cm aukščio, orientuota ŠV–PR kryptimi, tęsiasi už Š bei P perkasos ribų. Struktūrą sudaro netašyti akmenys (dydis 14x10x7, 19x15x10, 29x26x20 cm), rišti moliu. Šalia ir iš dalies po akmenų struktūra aptiktas įgilintas (?) objektas su XVII–XVIII a. radiniais. Pamatas suformuotas virš šio minėto sluoksnio. VšĮ Architektūros tyrimų centras atliko architektūrinius tyrimus. Pamato forma, išsidėstymas ir jo mūrijimo būdas suponuoja mintį, kad šioje vietoje galėjo stovėti medinis pastatas, statytas ties buvusia gatvės ašimi, o pamatų liekanos žymi pastato vidinių sienų kryptis.

Tyrimų metu surasti ir inventorinti 668 XVII–XIX a. datuojami radiniai. Daugiausia tai žiesta glazūruota ir neglazūruota buitinė ir statybinė keramika – puodų, lėkščių šukės, koklių fragmentai (5 pav.). Puodai daugiausia neglazūruoti, degti redukcinėje ir oksidacinė aplinkoje. Lėkštės ir įvairūs indeliai dengti balsva, rusva, žalsva glazūra. Puodyniniai ir plokštiniai kokliai dengti žalios spalvos glazūra, dekoruoti augaliniu motyvu. Taip pat rasta XVII–XVIII a. geležinė spyna, verpstukas (?), porcelianinė pypkė ir 6 monetos – 1692 m. Švedijos Karolio I 1 erė (5 pav.), 1842 m. Rusijos imperijos Nikolajaus I ½ kapeika, 1990 m. Rusijos Imperijos 1 kapeika, 3 neidentifikuotos. Radiniai perduoti Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejui.

Archeobotaninių tyrimų metu paimti ir ištirti 24 mėginiai, kuriuose identifikuota 1319 suanglėjusių augalų makroliekanų. Tyrimus atliko Auksė Rusteikytė. Ištyrus mėginius išskirti ne mažiau kaip 8 kultūrinių augalų ir 35 laukinių augalų taksonai. Didesnė dalis identifikuotų makroliekanų priklauso kultūriniams augalams – 970 (74,54 %). Tirtas kultūrinių augalų makroliekanas gausiausiai reprezentuoja javai (98,87 %): grūdai, jų fragmentai, varpažvynio ir varpos ašies fragmentai, tik 10 makroliekanų (1,03 %) iliustruoja ankštines kultūras. Tyrimo metu aptiktos šios kultūrinių augalų rūšys: sėjamoji aviža, paprastasis miežis ir lukštinis paprastasis miežis, valgomasis lęšis, daržinė aguona, sėjamasis žirnis, sėjamasis rugys, paprastasis kvietys, paprastasis ar kietasis kvietys ir dvigrūdis ar speltos kvietys. Mėginiuose 349 (26,46 %) makroliekanos priskirtos laukiniams augalams. Gausiausia laukinių augalų grupė yra drėgnų pievų ir pelkių augalai, kuriems priskirtos 139 augalų makroliekanos (39,83 %). Antra gausiausia laukinių augalų grupė – pasėlių ir laukų piktžolės bei ruderaliniai augalai, kuriems priskirtos 95 makroliekanos (27,77 %). Tirti mėginiai įdomūs, reprezentatyvūs ir atspindi plačią augalų rūšinę įvairovę. Svarbu ir tai, kad didesnė ištirtų makroliekanų dalis priklauso kultūriniams augalams.

Zooarcheologinių medžiagos tyrimų metu iš viso ištirta 119 kaulų ir dantų fragmentų, jie svėrė 1,7 kg. Tyrimus atliko Vilniaus universiteto Zooarcheologijos laboratorijos dr. G. Pilič iauskienė. Fragmentai įvairaus stambumo, didžioji jų dalis buvo su kapojimo ar pjaustymo žymėmis. Vis dėlto analizuota medžiaga išlikusi prastai – didžiosios dalies kaulų paviršius erodavęs. Iki rūšies lygio pavyko identifikuoti 65 (54,6 %) kaulų ir dantų fragmentus, kurie priklausė mažiausiai 3 naminių gyvulių rūšims: galvijams (75 %), avims ar ožkoms (13,8 %) bei kiaulėms (10,8 %). Analizuotos liekanos rūšine sudėtimi labiau panašios į aptinkamas didžiuosiuose miestuose, kur apie 70–80 % priklauso galvijams, o likusią dalį sudaro kiaulės ir kiek mažiau avys ar ožkos. Tačiau Rietavas buvo nedidelis miestas, todėl jame galima buvo tikėtis rasti daugiau smulkių kanopinių gyvulių liekanų. Tarp rastų kaulų daugiausia aptikta aukščiausios ir vidutinės mėsinės vertės gyvulių kaulų, pirminio skerdienos dorojimo atliekų aptikta nedaug. Specializuotą veiklą liudijančių radinių ar kitų požymių nepastebėta. Analizuotas faunos liekanas galėtume interpretuoti kaip mišrias miestelėnų atliekas, liudijančias skirtingus mėsos kelio ant miestiečių stalo etapus ir tai, jog gyvuliai miestelyje buvo ne tik valgomi, bet ir skerdžiami bei auginami.

J. Naujalio Street, Plungės Street, and Žemaičių Street

In 2023, exploratory and detailed excavations were carried out on J. Naujalio Street, Plungės Street, and Žemaičių Street in Rietavas. The project comprised 11 test pits (1–2 x 1 m;

14 m² in total), 5 trenches (32.5 m²), and 2 pits (2.5 m²); the total excavated area covered 51.5 m² (Fig. 1). Beneath the uppermost 19th- and 20th-century layer, at a depth of 0.7–1.1 m, a 17th- and 18th-century cultural layer measuring 10–20 cm in thickness was revealed (Fig. 2), along with several pits and finds typical of the period. Dark brown gravelly soil containing a partial human skull and ulna was found at a depth of 0.3–1.4 m in test pit 9 (Fig. 3). Trench 3 revealed a stone structure at a depth of 60 cm, dating from the second half of the 18th to the first half of the 19th century (Fig. 4). The excavation yielded a total of 668 archaeologically valuable individual finds spanning the 17th–19th centuries (Fig. 5). Archaeobotanical analysis of 24 soil samples identified 1,319 charred plant macrofossils. Finally, 119 bone and tooth fragments were examined during the zooarchaeological analysis.

1 pav. Sedoje, sklype J. Basanavičiaus g. 6, atliktų archeologinių tyrimų situacijos planas: 1 – ištirti šurfai; 2 – projektuojama trasa; 3 – ankstesni tyrimai; 4 – KVR saugomos teritorijos. E. Mačiokaitės brėž.

Fig. 1. Area plan: 1 – test pits; 2 – proposed route of the power line; 3 – past excavations; 4 – protected area.

SEDA

Evelina Mačiokaitė

J. Basanavičiaus gatvė 6

2023 m. Sedoje (Mažeikių r., Sedos sen.), į sklypą J. Basanavičiaus g. 6, projektuojamos elektros tinklų trasos vietoje, kuri patenka į Sedos miesto istorinės dalies (UK 17105) teritoriją, buvo atlikti žvalgomieji tyrimai. Jų metu ištirti du 1x1 m dydžio šurfai, 2 m² plotas (1 pav.).

Miestelis prie Sedos dvaro šaltiniuose pradedamas minėti XVI a. pr., tačiau tiksli įkūrimo data nežinoma. Sedos parapijos bažnyčia funduota dar prieš 1538 m., o XVI a. pabaigos Sedoje jau turėjo būti ir turgaus aikštė. Iš 1694 m. inventoriaus matyti, kad Sedoje tuo metu buvo 54 dūmai. Vis dėlto pagal inventoriuje pateikiamą miestelio aprašymą galima manyti, kad buvusi tik viena gatvė, bet pažymima, kad būta ir turgavietės. Joje stovėjo ir žydų krautuvėlės. Žydai Sedoje turėję ir maldos namus. 1764 m. inventoriuje minima Senoji gatvė, nurodoma, kad sinagoga yra prie malūno tvenkinio. 1886 m. kilus gaisrui miestelio V pakraštyje, kuriame gyveno žydai, buvo sunaikinta daugiausia jų gyvenamieji namai ir sinagoga. Vietoj jos buvo atstatyta panaši į buvusią. XVIII a. pradžioje Seda perėjo į Sapiegų giminės rankas. Iš 1744 m. Sedos dvaro pastatų aprašymo matyti, kad buvo statomi nauji dvaro